

Original Makale / Original Article

Türkiye'nin Afrika enerji diplomasisi: Sorunlar ve fırsatlar Türkiye's African energy diplomacy: Challenges and opportunities

Ali ASLANTAŞ^{a,*}, Güngör ŞAHİN^b

^aMilli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel Çalışmalar Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler

^bMilli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı

^aNational Defense University, Atatürk Institute for Strategic Studies, Department of International Relations and Regional Studies, International Relations

^bNational Defense University, Atatürk Institute for Strategic Studies, Department of Strategy and Security Studies

MAKALE BİLGİSİ

Makale Hakkında

Geliş tarihi: 15 Eylül 2025
Revizyon tarihi: 07 Kasım 2025
Kabul tarihi: 27 Kasım 2025

Anahtar kelimeler:

Afrika, enerji arz güvenliği, enerji diplomasisi, Türk dış politikası, yumuşak güç.

ARTICLE INFO

Article history

Received: 15 September 2025
Revised: 7 November 2025
Accepted: 27 November 2025

Keywords:

Africa, energy diplomacy, energy supply security, soft power, Turkish foreign policy.

ÖZ

Enerji kaynaklarına olan küresel bağımlılık arttıkça enerjiye erişim ve arz güvenliği uluslararası sistemin temel meselelerinden biri haline gelmiştir. Bu bağlamda, devletler enerji arz güvenliğini sağlamak amacıyla enerji diplomasisini bir dış politika aracı olarak kullanmaya başlamıştır. Türk dış politikasında ise enerji diplomasisi hem yakın coğrafyası hem de Asya ve Afrika'da 21. yüzyılda giderek daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. Ancak Türkiye'nin Afrika'daki enerji diplomasisinin belgeler temelli, kapsamlı ve sistematik bir analizine yönelik çalışmalar ise literatürde sınırlı bir düzeyde kalmıştır. Bu çalışma, 21. yüzyılda Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında imzalanan enerji, maden ve hidrokarbon anlaşmalarını nitel çözümleme yöntemiyle inceleyerek Türkiye'nin enerji diplomasisinin yumuşak güç stratejisiyle nasıl iç içe geçtiğini ortaya koymakta ve bölgedeki enerji ilişkilerinde karşılaşılan sorunları ve fırsatları değerlendirmektedir. Değerlendirme sonucunda bir taraftan Türkiye'nin kıtadaki yumuşak gücünün enerji işbirliklerine somut katkılar sunduğu, diğer taraftan ise enerji işbirliklerinin ekonomik hedeflerin ötesine geçerek yumuşak güç unsurlarıyla desteklendiği tespit edilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin Afrika'da uyguladığı enerji diplomasisinin çeşitli fırsatları ve zorlukları da bünyesinde barındırdığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, Türkiye'nin Afrika'da enerji alanında karşılaştığı yapısal ve diplomatik zorlukları aşmada, yumuşak güç araçlarıyla bütünleşen çok boyutlu bir enerji diplomasisinin etkili bir çözüm yolu sunduğunu ve söz konusu fırsatların stratejik şekilde değerlendirilmesi halinde Türkiye'nin kıtadaki konumunu daha da güçlendirebileceğini ortaya koymaktadır.

Atıf için yazım şekli: Aslantaş A, Şahin G. Türkiye'nin Afrika enerji diplomasisi: Sorunlar ve fırsatlar. Yıldız Sos Bil Ens Der 2025;9:2:112–124.

ABSTRACT

As global dependence on energy resources increases, access to energy and supply security have become some of the fundamental issues in the international system. In this context, states have begun to use energy diplomacy as a foreign policy tool to ensure energy supply security.

*Sorumlu yazar / Corresponding author

*E-mail address: aliaslantaas@gmail.com

In Turkish foreign policy, energy diplomacy has become increasingly prominent in the 21st century, not only in its immediate vicinity but also in Asia and Africa. However, comprehensive, and systematic, document-based analyses of Türkiye's energy diplomacy in Africa remain limited in the literature. This study examines the energy, mining, and hydrocarbon agreements signed between Türkiye and African countries in the 21st century using a qualitative analysis method. It reveals how Türkiye's energy diplomacy intertwines with its soft power strategy and evaluates the challenges and opportunities encountered in energy relations in the region. The assessment shows that, on one hand, Türkiye's soft power on the continent makes tangible contributions to energy cooperation, and on the other hand, energy collaborations are supported by elements of soft power, extending beyond mere economic objectives. It was also determined that Türkiye's energy diplomacy in Africa contains various opportunities and challenges. These findings demonstrate that a multidimensional energy diplomacy, integrated with soft power tools, offers an effective solution for overcoming the structural and diplomatic challenges Türkiye faces in Africa's energy sector. If these opportunities are strategically leveraged, Türkiye could further strengthen its position on the continent.

Cite this article as: Aslantaş A, Şahin G. Türkiye's African energy diplomacy: Challenges and opportunities. Yıldız Sos Bil Ens Der 2025;9:2:112–124.

GİRİŞ

21. Yüzyılda enerjiye olan bağımlılığın giderek artmasıyla birlikte ülkeler arasındaki enerji ilişkileri daha stratejik bir hal almış ve bu da enerji diplomasisinin önemini artırmıştır. Enerji diplomasisi, yalnızca ekonomik amaçlarla değil, aynı zamanda devletlerin enerji arz güvenliğini sağlama aracı ve uluslararası sistemde etkinlik ve nüfuz kazanma stratejilerinin de merkezinde yer almaya başlamıştır. Türkiye ise 21. yüzyılda enerji diplomasisini dış politikasının önemli bir bileşeni haline getirerek yakın ve uzak coğrafyasında stratejik adımlar atmış ve sahip olduğu sistematik araştırma filosu aracılığıyla birçok ülkede hidrokarbon arama faaliyetlerini yürütmeye başlamıştır. Bu adımların en görünür örneklerinden biri ise Afrika kıtasında ortaya çıkmıştır.

Afrika, enerji ve kritik minerallerde önemli potansiyele sahip olsa da sömürgecilik sonrası yapay çizilen sınırlar nedeniyle siyasi istikrarsızlık, etnik ve bölgesel çatışma ile alt yapı eksiklikleri gibi sorunların da etkisiyle enerjiye erişim, su stresi, azalan gıda üretimi, aşırı hava olaylarının artan sıklığı ve düşük ekonomik büyüme gibi iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini orantısız bir şekilde deneyimlemesi ile karakterize olan bir bölgedir. Türkiye ise tarihsel ve kültürel bağlarını, insani diplomasi ve yumuşak güç kapasitesini kullanarak 21.yüzyılda Afrika'da yeni bir dış politika açılımı başlatmış; bu açılım enerji diplomasisi alanında da somutlaşmıştır.

Türkiye, 01.01.2000-01.06.2025 arası enerji, hidrokarbon ve maden anahtar kelimesi ile mevzuat türü milletlerarası antlaşmalar olarak seçilen tüm resmi gazete yayınları incelendiğinde enerji ve maden kaynakları bakımından zengin olan ancak bu potansiyelini değerlendirememesi ile karakterize olan Afrika'da 18 ülke ile bunlarla sınırlı olmamak kaydıyla 21 antlaşma imzalamış ve hem kıtada uyguladığı yumuşak güç unsurlarının katkısı hem de “kazan-kazan” modeliyle yumuşak güç unsurlarını da bünyesinde

barındıran enerji diplomasisini bölgede uygulamıştır. Söz konusu antlaşmalar ve mutabakat zaptları ise Türkiye'nin Afrika'daki enerji diplomasisini çok yönlü ve bütüncül bir dış politika anlayışı ile kullandığını gösteren en önemli belgeler olmuştur.

Bu çalışmanın çıkış noktasını ise Türkiye'nin Afrika kıtasında enerji alanında artan işbirliklerinin yumuşak güç unsurlarıyla nasıl ilişkilendiği sorusu oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Türkiye'nin Afrika'da uyguladığı enerji diplomasisinin yumuşak güç ile ilişkisini ortaya koymak ve bölgesel düzeyde karşılaşılan fırsatlar ile zorlukları analiz etmektir. Çalışmada en temel olarak “Afrika'nın enerji ve kritik mineral görünümünde zorluklar ve fırsatlar nelerdir?”, “Türkiye'nin 21.yüzyılda Afrika'da yaptığı enerji, maden ve hidrokarbon antlaşmalarının yumuşak güç ile ilişkisi bağlamında hangi ülkeler ön planda yer almaktadır?” ve “Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile enerji ve maden alanındaki olası işbirlikleri için fırsatları ve zorlukları nelerdir?” sorularına cevap aranacaktır.

Literatürde Türkiye'nin Afrika'daki kalkınma yardımları ve dış politikası sıklıkla incelenmiş olsa da bu bölgedeki enerji diplomasisi yeterince analiz edilmemiştir. Buna karşılık Türkiye'nin kıtadaki yumuşak gücünün de katkı sunduğu enerji, hidrokarbon ve maden işbirlikleri hem Afrika ülkelerinin kalkınmasına hem de Türk dış politikasına katkıda bulunabilecek niteliktedir. Bu çalışma ise bu boşluğun doldurulmasına birincil ve ikincil kaynakların nitel analizi ile bir nebze katkı sunmayı hedeflemektedir.

Çalışma, şu hipotezi temel almaktadır: “Türkiye'nin Afrika'daki yumuşak güç bağlamındaki çabalarının enerji işbirliklerine somut katkıları bulunmakta; enerji işbirliklerinde yumuşak güç unsurlarının etkin kullanımı ise, enerjiye erişim sorunu yaşayan Afrika'da Türkiye'nin bölgesel etki alanının güçlenmesine katkı sağlamaktadır.” Bu çerçevede çalışma, enerji diplomasisi ve yumuşak güç kavramlarının temel alındığı kavramsal ve kuramsal çerçeve bölümü hariç olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci

bölümde, Afrika'nın enerji ve kritik mineral görünümü ele alınırken ikinci bölümde Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ilişkileri ve enerji, maden ve hidrokarbon antlaşmaları analiz edilerek bu işbirlikleri yumuşak güç çerçevesinde değerlendirilmektedir. Üçüncü bölümde ise Türkiye-Afrika enerji ilişkilerinde karşılaşılan sorunlar ve fırsatlara yönelik bir analiz sunulmaktadır.

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Enerji Diplomasisi

Yirminci yüzyılın başına kadar enerji diplomasisinin ayrı bir diplomasi konusu olmasını gerektirecek koşullar henüz ortaya çıkmamıştır. (Alodalı & Usta, 2017, s. 165) Geçen yüzyılın başından itibaren ortaya çıkan gelişmeler, enerji diplomasisinin ayrı bir diplomasi alanı olarak gündeme gelmesine neden olmuştur. (Akbulut, 2022) Ancak 20. yüzyılın başlangıcı, büyük ölçüde kurumsal aktörler tarafından belirlenen enerji diplomasisinin erken dönemi olmuştur. Enerji diplomasisinin önemini arttıran 20. yüzyılın en önemli olayları ise 1956-1957 Süveyş Krizi ve 1973-1974 OPEC petrol ambargosu olmuştur. (Zarshenas, 2023, s. 2)

Ekonomik olarak ciddi sonuçları ortaya çıkaran bu olaylar enerjinin uluslararası ilişkilerin temel meselelerinden biri olduğunu gün yüzüne çıkarmış ve Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency [IEA]) gibi birçok uluslararası kuruluşun da doğması ile enerji diplomasisinin önemi artmıştır. 21. yüzyılda ise Orta Doğu, Afrika, Orta Asya ve Kafkasya bölgelerindeki enerji kaynaklarının arz ettiği önem, çevresel sorunlar, enerji talebinin sürekliliğinin sağlanması ve enerji arz güvenliği sorunları, enerji diplomasisinin mevcudiyetini ve gerekliliğini sürekli kılmıştır. Böylece 21. yüzyılda enerji diplomasisi, uluslararası ilişkilerde kritik bir dış politika aracı olarak işbirliği ve çatışmaların belirleyici bir unsuru olarak daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır.

21.yüzyılda çatışma ve işbirliklerinin bir belirleyicisi olarak ülkeler arasındaki enerji ilişkilerinin daha stratejik bir hal alması ile akademik literatürde de enerji diplomasisi çalışmaları önemli bir yer edinmeye başlamıştır. Ancak kavramın içeriğine ilişkin farklı bakış açıları, ortak ve net bir tanım üzerinde uzlaşma sağlanmasını güçleştirmektedir. Nitekim Goldthau da (2010, s. 27) enerji, dış politika ve arz güvenliği arasındaki bağlantılara yapılan sayısız katkıya rağmen enerji diplomasisinin ne anlama geldiği konusunda bir fikir birliği olmadığını belirtmektedir. Kavramın tanımlanmasında farklı araştırmacılar çeşitli boyutlara odaklansa da enerji diplomasisini bir dış politika aracı olarak en temelde enerji güvenliği ve ekonomik çıkar amaçlı stratejik bir yaklaşım olarak değerlendiren bakış açılarının literatürde ağırlıkta olduğu söylenebilir.

Bu yaklaşımlara göre enerji diplomasisi, enerji güvenliği ve ekonomik çıkarları korumak amacıyla yürütülen diplomatik faaliyetlerin bütünüdür. (Bovan, Vučenović, & Perić, 2020, s. 1) Griffiths de enerji diplomasisini, enerji

güvenliğini sağlamak ve enerjiyle ilgili iş olanaklarını desteklemek üzere yürütülen hükümet temelli dış faaliyetlerle ilişkilendirmektedir. (Griffiths, 2019, s. 2) Nakhle da enerji diplomasisinin genellikle bir tüketici ülkenin, arz güvenliğini sağlamak amacıyla yürüttüğü diplomatik ve dış politika faaliyetlerini ifade ettiğini belirtse de üretici ülkelerin pazar erişimini güvence altına alma yönündeki dış politika çabalarıyla da kavramı ilişkilendirmektedir. (Nakhle, 2018, s. 29) Bu çerçevede enerji diplomasisi, bir ithalat ya da ihracat meselesi değil, aynı zamanda karşılıklı bağımlılıklar üzerinden şekillenen stratejik bir etkileşim alanı olarak ele alınmaktadır.

Buna karşılık enerji diplomasisini salt ekonomik çerçevede tanımlayan yaklaşımlar da literatürde bulunmaktadır. Örneğin Aalto, kavramın siyasi kurumların ve büyük enerji şirketlerinin enerji ticaretini teşvik etmek için iş birliği yaptığı uygulamaları ve normları ifade ettiğini belirtmektedir. (Aalto, 2023, s. 1) Ancak bu yaklaşım enerji diplomasisini dış politika stratejisinin bir parçası veya aracı olmaktan çıkarmaktadır.

Ayrıca Aalto'nun tanımında enerji diplomasisine yön veren iki aktör bulunmaktadır: devlet ve enerji şirketleri. Alodalı ve Usta (2017, s. 165) gibi yazarlar da devlet dış aktörler olarak sadece enerji şirketlerine yer verse de uluslararası örgütler başta olmak üzere diğer tüm devlet dış aktörler de enerji diplomasisinin kapsamı içerisinde yer almaktadır. Goldthau ise bu yaklaşıma bir karşı çıkış niteliğinde ancak kavramın ekonomik yönünü göz ardı etmeyen bir tanımlama getirmektedir. Goldthau (2010, ss. 25-26), kavramı daha işlevsel bir bakış açısıyla ele alarak birincil analiz birimlerinin devletler veya devlet aktörleri olduğunu belirtmektedir. Goldthau'ya göre petrol ve gaz anlaşmalarının sonuçlandırılmasının arkasındaki birincil itici gücün mutlaka iş fırsatlarını maksimize etmek değil, ulusal güvenlik hedefleri olduğunu ve alta yatan maliyet-fayda hesaplamalarının ekonomik bir mantığı değil, politik bir mantığı izlediğini öne sürmektedir. Nihayetinde enerji diplomasisi, uluslararası ilişkilerin karmaşık bir alanıdır ve esas olarak dış politika ve ulusal güvenlikle yakından bağlantılıdır. (Bovan, Vučenović, & Perić, 2020, s. 1)

Literatürde enerji diplomasisini sadece enerji güvenliğini sağlamaya yönelik uluslararası faaliyetler veya temalar manzumesinden ibaret olmadığını vurgulayan ve kavrama daha sistematik bakış yaklaşımları da bulunmaktadır. Örneğin Adeli bu kavramsal çerçeveyi iki hedef etrafında sistematikleştirmektedir: birincisi, ülkenin enerji politikasında belirlenen hedefleri güvence altına almak; ikincisi ise uluslararası düzlemde daha etkin ve stratejik bir konum elde etmektir. (Adeli, 2010, s. 59). Bu yaklaşıma göre en temelde enerji diplomasisi, uzun soluklu bir uğraş olup bir ülkenin genel dış politika stratejisinin parçasıdır. (Akbulut, 2022) Bir başka ifade ile enerji diplomasisi hem ulusal enerji politikalarıyla uyumlu hem de uluslararası siyasi ve ekonomik etkileşimlerle şekillenen çok aktörlü ve çok düzeyli bir politika alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Enerji diplomasisi, yalnızca enerji kaynaklarına erişim ya da arz

güvenliği amacını taşımamakta; aynı zamanda bir ülkenin uluslararası sistemdeki konumunu yeniden tanımlamasına ve güçlendirmesine de katkı sunmaktadır.

Bu noktada devletlerin enerjiyi hem bir sert güç hem de bir yumuşak güç aracı olarak kullanabilmeleri hususu ön plana çıkmaktadır. Sert güç olarak enerji akışının kesilerek bağımlı ülke veya ülkeler üzerinde baskı oluşturulması, yaptırım ve ambargo örnek oluşturmaktadır. Tarihsel olarak enerji diplomasisi sert güç olarak kullanılmış, zaman zaman savaşlara ve silahlı çatışmalara da yol açmıştır. (Shaban, 2024, s. 631) Pascual da sert güç taktiklerinin enerji piyasalarında nasıl işe yarayabileceğini “altı kurallı çerçevesi” aracılığıyla özetlemiş ve bu çerçeveyi seçilmiş bir dizi ülke ve bölgeye uygulamıştır. (Aktaran: Zarshenas, 2023, s. 6) Ancak yeterli kaynaklara sahip ülkeler, “sert güç” taktiklerini uygulayarak bir enerji geçişinde başarılı olabilseler de çoğu ülke bu alanda sert güç yaklaşımını uygulamak için fiziksel ve/veya finansal kaynaklardan yoksundur. (Griffiths, 2019, s. 4) Bu nedenle enerjiye yönelik bir stratejinin yumuşak güç unsuru olarak daha fazla etki doğurabileceği belirtilebilir. Nitekim devletler, enerji diplomasisi ile yalnızca enerji arz güvenliğini değil aynı zamanda dış politikada etki alanı oluşturmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmada, enerji diplomasisinin merkezinde devlet tek aktör olmasa da temel aktör olarak ele alınmakta ve enerji diplomasisi, “devletlerin enerji kaynaklarına ve pazarlarına erişimlerini güvence altına almak, enerji arz ve talep güvenliğini sağlamak, aynı zamanda enerjiyi hem bir sert güç hem de bir yumuşak güç unsuru çerçevesinde kıymetlendirilerek dış politika hedeflerine ulaşmak ve uluslararası konumlarını güçlendirmek amacıyla yürüttükleri çok aktörlü ve çok boyutlu dış politika faaliyetlerinin bütünü” olarak tanımlanmaktadır.

Yumuşak Güç

Yumuşak güç kavramı, uluslararası ilişkiler disiplinde 1990’lardan itibaren Joseph Nye’in çalışmalarıyla akademik literatürde önemli bir yer edinmiştir. Nye’in tanımıyla güç, başkalarının davranışlarını etkileyerek istenilen sonuçları elde etme yeteneğidir. Bu etkileme süreci yalnızca zorlama ya da ekonomik teşviklerle değil, aynı zamanda çekicilik yoluyla da sağlanabilir. Nye, bu tür güç kullanımına “yumuşak güç” adını vermektedir. (Nye, 2004, ss. 1-2). Buradan hareketle yumuşak güç başkalarının tercihlerini şekillendirme yeteneğine dayanır ve diğer ülkeler için çekici olan bir güçtür. (Yavuzaslan & Çetin, 2016)

Bir ülke, dünya siyasetinde istediği sonuçları yumuşak güç ile diğer ülkelerin değerlerine hayranlık duyması, örneğini taklit etmesi, refah ve açıklık seviyesini hedeflemesini sağlayabilir. Sert güç doğrudan komutaya, yani zorlama ve teşvike dayanırken yumuşak güç işbirliğine ve rıza üretmeye odaklanmaktadır. (Nye, 2004, ss. 5-7). Yumuşak güç, canlı bir popüler kültüre sahip olmaktan, diğer devletleri kendi taraflarına çekmeye yönelik sembolik çağrılara kadar her şeyi ifade edebilir. (Henne, 2021, s. 94) Bu nedenle yumuşak güç yalnızca etkiyle aynı şey değildir. Sonuçta,

etki tehditlerin veya ödemelerin sert gücüne de dayanabilir. Yumuşak güç, çekme yeteneğidir ve çekim rızaya yol açar. Kaynaklar açısından, yumuşak güç kaynakları bu tür bir çekim üreten varlıklardır. (Nye, 2004, s. 6).

Nye’in tanımında yumuşak gücün kültür, siyasi değerler ve dış politika olmak üzere üç temel kaynağı vardır. Yumuşak güç kaynakları, yalnızca kültür ve değerlerle de tanımlanmaz. Örneğin ekonomik kaynaklar hem sert hem de yumuşak güç üretebilir. Ayrıca Yumuşak güç, Nye’in ifade ettiği sert güçten bağımsız olmayan bilakis sert güç unsurlarından da beslenen güçlü nicel ve nitel unsurlara sahip güç türüdür. (Nye, 2004, ss. 5-11) Askeri beceri ve yetenek de bazen yumuşak güç yaratabilir. Örneğin, askeri iş birliği ve eğitim programları, bir ülkenin yumuşak gücünü artıran ulusötesi ağlar kurabilir. (Nye, 2006) Bir başka ifade ile uluslararası askeri ortaklıkların müşterek tatbikat/egitimler, törenler ve uluslararası sempozyum/toplantı /kurslar gibi oluşturduğu platformlarda, diğer yumuşak güç araçları gibi “ikna etme” için sert gücün de bu maksatla kullanılabileceği tecrübe edilmiştir. (Yatağan, 2018) Nihayetinde eğer hiçbir açık tehdit veya alışveriş olmadan, davranış gözlemlenebilir ama soyut bir çekicilik tarafından belirleniyorsa, yumuşak güç iş başındadır. Bu nedenle soyut unsurlar olarak tanımlanan yumuşak güç, bazen yardım faaliyetleri gibi somut araçlarla da ifade edilebilmektedir. (Canyurt, 2025, s. 200) Bu nedenle kamu diplomasisi, ikili ve çok taraflı diplomasi de yumuşak gücün hükümet politikaları arasında bulunmaktadır. (Nye, 2004, s. 31)

Enerjiye olan küresel ihtiyaç ve sürdürülebilirlik sorunu ise ülkelerin yalnızca kaynak teminine değil, aynı zamanda karşılıklı işbirliği ve ortaklıklara dayalı diplomatik ilişkilere yönelmesini gerektirdiğinden enerji diplomasisi faaliyetlerinin sert güç yerine yumuşak güç ile uygulanmasının daha faydalı olacağı bir durum söz konusudur. Zira işbirliğini sağlayan anlaşmalar salt kaynak erişimi amacı taşımaktan ziyade çoğunlukla teknik bilgi paylaşımı, eğitim ve kurumsal kapasite inşası gibi unsurları da içermesi bakımından daha uzun vadeli etki üretebilmektedir. (Uslu, 2015) Her iki şekilde de bir ülke, diğer ülkeleri belirli yönde harekete ikna etmek için gücünü kullanır. Ancak enerji diplomasisi, askeri veya ekonomik tehdit yerine karşılıklı çıkar temelinde ilişkiler kurmayı amaçlayan yumuşak güç stratejileriyle daha fazla örtüşmekte ve yumuşak güç ile beraber bütüncül bir dış politika anlayışıyla kullanıldığında daha uzun vadeli sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

AFRİKA ENERJİ VE KRİTİK MİNERAL GÖRÜNÜMÜ

Dünya Bankası’nın 2023 yılı verilerine göre Afrika, 54 ülkeye yayılmış ve tahmini 1,4 milyardan fazla nüfusa sahip dünyanın ikinci büyük kıtasıdır. (data.worldbank.org, 2025) Birçok Afrika ülkesindeki nüfus, küresel olarak en genç nüfuslar arasındadır ve 2050 yılına kadar 740 milyonluk tahmini net artışla tüm bölgeler arasında çalışma çağındaki nüfusta en hızlı artışı yaşamaları beklenmektedir.

(International Renewable Energy Agency [IRENA], 2024, s. 10) Bölge, enerji ve kritik minerallerde önemli potansiyele sahip olsa da sömürgecilik sonrası yapay çizilen sınırlar nedeniyle siyasi istikrarsızlık, etnik ve bölgesel çatışma ile altyapı eksiklikleri gibi sorunlar bu potansiyelini gerçekleştirmesini engellemektedir. Bu nedenle Afrika kıtası küresel enerji sisteminde hem yapısal kırılmalıklar hem de büyük potansiyeller barındıran çelişkili bir görünüme sahiptir.

Kritik mineral ve enerji kaynakları bakımından zengin olan Afrika, enerjiye erişim, su stresi, azalan gıda üretimi, aşırı hava olaylarının artan sıklığı ve düşük ekonomik büyüme gibi iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini orantısız bir şekilde deneyimlemekte ve bunların hepsi kitlesel göçü ve bölgesel istikrarsızlığı körüklemektedir. Tüm Afrikalılar için uygun fiyatlı enerji, acil ve mutlak öncelik olarak öne çıkarken enerjideki bu tablo sağlık, eğitim, iklim, ekonomik ve sosyal kalkınma açısından ciddi sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Geleneksel yakıtlar kullanılarak iç mekanlarda yemek pişirmekten kaynaklanan kötü hava kalitesi, kıta genelinde erken ölümlerin ikinci önde gelen nedeni iken temiz pişirme eksikliği, her yıl 3,7 milyon erken ölüme neden olmaktadır. (IEA, 2023, s. 18)

Aslında bu durum, tüm kıtada önüne geçilmesi çok zor bir durumu arz etmemektedir. 2023'ten 2030'a kadar tüm Afrika evlerini ve işletmelerini elektriğe bağlamak için yılda yaklaşık 22 milyar dolar gerekse de bu, dünya çapındaki enerji yatırımının %1'inden daha azına denk gelmektedir (IEA, 2024: 7). Ancak Afrika'da hem enerji dönüşümü hem de bölgesel ve küresel güçlerin yatırımlarını engelleyen çeşitli sorunlar ve zorluklar bulunmaktadır.

Afrika'nın enerji alanındaki sorunları arasında ise temel olarak enerjiye erişim yoksunluğu, enerji çeşitliliğinin sağlanamaması, yenilenebilir enerji ile petrol ve doğalgaz kaynaklarından faydalanılamaması, sınırlı yatırım ortamı, altyapı yetersizliği, nitelikli işgücü eksikliği, siyasi istikrarsızlık, bölgesel çatışmalar ve yönetsel zafiyetler bulunmaktadır.

Özellikle enerjiye erişim konusunda Afrika'nın durumu endişe verici bir görünüm sunmaktadır. Kıta genelinde kişi başına düşen modern enerji kullanımı hala dünyadaki en düşük seviyelerden biri olarak dikkat çekmektedir. IEA'nın 2022 verilerine göre Afrika, 33.337.003 TJ toplam enerji arzı ile küresel enerji arzının yalnızca %5,4'üne sahiptir. (iea.org, 2025) Bu oran, Rusya'nın payı ile benzerlik gösterse de Afrika'nın büyük nüfusu ve enerjiye erişimdeki eşitsizlikler göz önüne alındığında oldukça yetersiz kalmaktadır.

2022 yılı verilerine göre dünyada 685 milyon insan elektriğe erişimden mahrumken küresel olarak elektriğe erişimin olmadığı en yüksek bölge Afrika'da yaklaşık 600 milyon insan elektriğe erişimden mahrumdur (IEA vd., 2024, s. 10). Afrika'da yaklaşık bir milyar insan ise halen

temiz yemek pişirme malzemelerine ulaşamamaktadır. (iea.org, 2025) Özellikle bu erişimin en düşük olduğu ve en fazla erişim açığı olan 20 ülkeden 18'inin yer aldığı Sahra Altı Afrika'da kırsal hanelerin yalnızca %7'si temiz yemek pişirmeye erişebilmektedir. İlk üç ülke olan Nijerya (86 milyon), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (78 milyon) ve Etiyopya (55 milyon) neredeyse tüm küresel açığın üçte birini oluşturmaktadır (IEA vd., 2024, s. 10).

Enerji çeşitliliği bakımından bir değerlendirme yapıldığında da Afrika'da ciddi sorunların olduğu görülmektedir. Afrika'da enerji arzı bakımından biyoyakıtlar ve atıkların %39,3 ile en büyük payı aldığı, petrolün ise %26,5 ile ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Bu tablo, Afrika'da modern enerji altyapısının yetersiz kaldığını ve hala geleneksel biyokütle (çoğunlukla odun ve tarımsal atıklar) bağımlı kaldığını göstermektedir. Doğalgazın %17,9, kömürün %13,2, hidroelektriğin %1,7 ve diğer yenilenebilir kaynakların (nükleer, güneş, rüzgar) sadece %2,4'lük payları, Afrika'nın yoksunluğunu göstermektedir.

Afrika'nın 2022 yılında 905.136 GWh olarak gerçekleşen ve küresel toplamın yalnızca %3,1'ini temsil eden elektrik üretiminin kaynak dağılımında da bir çeşitliliğin olmadığı görülmektedir. Elektrik üretiminde doğalgaz %42 ile ilk sırada yer alırken kömür %26 ile ikinci sırada yer almaktadır. Bu oranlar, Afrika'nın elektrik üretiminde fosil yakıtlara bağımlılığının devam ettiğini ve karbon yoğun sektörlerden henüz çıkmadığını göstermektedir. Ayrıca elektrik üretiminde Güney Afrika %25,9'luk payla ilk sırada, Mısır %23,1 ve Cezayir %10,1 ile onu takip etmektedir. Bu durum, elektrik üretiminin de birkaç ülkeye yoğunlaştığını ve diğer ülkelerin önemli ölçüde elektrik üretiminde geri kaldığını göstermektedir.

Afrika'nın nihai enerji tüketiminde de bir çeşitlilik bulunmamakta ve biyoyakıt ve atıklar %43 ile başı çekmektedir. Bu oran, modern enerji kullanımının kıta genelinde yetersiz kaldığını ve geleneksel yöntemlerin hem sağlık hem çevre açısından ciddi sorunlar doğurduğunu kanıtlamaktadır. Petrol ürünleri %33'lük pay ile ikinci sırada gelirken, enerji tüketiminde yerleşim sektörü %47 ile en büyük paya sahiptir. Bu, Afrika'da hala konutlarda ısınma, pişirme ve temel ihtiyaçlar için yeterli temiz enerji çözümlerinin sağlanamadığını göstermektedir. Taşımacılığın ise %24'lük payı, ulaşım sektöründe fosil yakıt bağımlılığının sürdüğünü ve ulaşım da elektrifikasyonun henüz yaygınlaşmadığını göstermektedir.

Afrika'da modern yenilenebilir enerjilerin toplam nihai enerji tüketimindeki payı ise 2021 yılında sadece %6,84 olarak kaydedilmiştir. Bu oran, Afrika'nın yenilenebilir enerji yatırımlarının potansiyelinin çok gerisinde kaldığını ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 7 (Sustainable Development Goal 7 [SDG 7])¹ hedeflerine ulaşmada büyük zorluklar yaşadığını göstermektedir. Hidroelektrik,

1 Birleşmiş Milletler tarafından ortaya konulan SDG7, 2030 yılına kadar "herkes için uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerji" çağrısında bulunan bir hedeftir.

Afrika'nın en büyük yenilenebilir elektrik kaynağı olarak %78'lik paya sahipken rüzgar (%11,5) ve güneş (%7) gibi kaynakların payı hala düşük seviyelerdedir. Bu tablo, Afrika'nın yenilenebilir enerji çeşitlendirmesinde yetersiz kaldığını göstermektedir. (iea.org, 2025)

Buna karşılık kıtanın yenilenebilir enerji potansiyeli ise yüksektir. Yenilenebilir enerji potansiyeli bakımından bakıldığında Afrika, dünyadaki en maliyet açısından rekabetçi yenilenebilir kaynaklardan bazılarında ev sahipliği yapmaktadır. Küresel olarak en iyi güneş kaynaklarının %60'ına sahip ve birçok ülke hidroelektrik, jeotermal ve rüzgar için yüksek potansiyelli kaynaklara ev sahipliği yapmaktadır (IEA, 2024, s. 7). Ayrıca Afrika yenilenebilir kaynaklardan üretilen hidrojen de lider bir oyuncu olma potansiyeline sahiptir. Özellikle Mısır, Moritanya, Fas, Namibya ve Güney Afrika'da bir dizi düşük karbonlu hidrojen projesi bulunmaktadır. (IEA, 2022: 18) Doğu Afrika ülkelerinde ise jeotermal enerji potansiyeli yüksek iken Mısır, Fas, Etiyopya, Tunus ve Güney Afrika sırasıyla rüzgar enerjisi teknolojisinde lider ülke olma potansiyeline sahiptir. (Agoundedemba, Kim & Kim, 2023, s. 1)

Buradan hareketle Afrika'daki enerji sektörünün verimsizlikle karakterize olduğu ve maliyetin altında fiyatlandırmanın gerekli yatırımları da sınırlandığı söylenebilir. (European Investment Bank, 2014) Ancak, yenilenebilir enerji için muazzam bir kullanılmamış potansiyelin de bulunduğu bir gerçektir. Bu gerçek doğalgaz ve petrol potansiyelinin değerlendirilememesinde de ortaya çıkmaktadır. Petrol arzı açısından Afrika, 2022'de toplam 8.816.164 TJ ile küresel sıralamada %4,7 ile dördüncü sırada yer almaktadır. Ancak bu petrolün işlenmesi ve rafine edilmesinde ciddi yetersizlikler göze çarpmaktadır. Rafine edilen petrol ürünleri küresel rafineri kapasitesinin yalnızca %2'sine denk gelmektedir. Bu, Afrika'nın ithalata bağımlılığını artırmakta ve ekonomik kırılganlığı büyümektedir.

Aslında ham petrol ticaretinde Afrika, 10.273.201 TJ net ihracat ile Suudi Arabistan ve Rusya'dan sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Ancak rafine ürünlerde net ithalat %60 oranındadır ve bu durum Nijerya, Güney Afrika ve Fas gibi ülkelerin ithalata olan yüksek bağımlılığını göstermektedir. (iea.org, 13.04.2025) Doğalgaz potansiyelinin kullanılamaması bakımından da benzer bir durum söz konusudur. Afrika'da bugüne kadar 5.000 milyar metreküpten fazla doğal gaz kaynağı keşfedildiği bilinmektedir. (IEA, 2022, s. 17) Kuzey Afrika, Avrupa'nın gaz çeşitlendirme stratejisinde kilit bir rol oynamaya devam ederken (African Energy Chamber, 2025, s. 4) Sahra Altı Afrika ve Güney Afrika'da yüksek rezervler (aa.com.tr, 2025) bulunsun da bu potansiyel değerlendirilememektedir.

Afrika'nın enerji dönüşüm sürecinde finansmana erişim ve yatırım ortamı da en önemli darboğazlardan biridir. Afrika ülkeleri, dünya enerji yatırımlarının yalnızca %1'ini

çekebilmektedir. (World Energy Council, 2025) Bunun nedenleri arasında yüksek kredi maliyetleri, döviz riski, düzenleyici belirsizlikler, çatışmalar ve siyasi istikrarsızlık yer almaktadır. Enerjiye erişim sorunlarının aşılması yalnızca üretimle ve çeşitlendirme ile değil aynı zamanda iletim ve dağıtım altyapısının da güçlendirilmesiyle mümkündür. Ancak mevcut durumda Afrika'daki iletim hatlarının büyük kısmı eski ve düşük kapasiteli olup sık sık kesintilere neden olmaktadır. Yerel kapasitenin geliştirilmesi, teknik eğitimlerin yaygınlaştırılması ve enerji alanında genç nüfusun istihdam edilmesi, kıtanın kalkınma hedeflerine ulaşmasında anahtar rol oynamaktadır. Enerji sektörünün yalnızca altyapısal değil aynı zamanda sosyal bir dönüşüm aracı olarak da değerlendirilmesi gerektiğinden Afrika'da nitelikli iş gücü ve toplumsal katılım eksikliği de çözülmesi gereken sorunlar arasında yer almaktadır.

Afrika'nın kritik mineral görünümü de enerjide olduğu gibi benzer bir gerçeği bünyesinde barındırmaktadır. Afrika kıtası, sadece enerjiye erişim meselesiyle değil, aynı zamanda kritik minerallerin arzı açısından da küresel enerji dönüşümünün merkezinde yer alsın da bu potansiyelini ve kaynaklarını değerlendirememektedir. Kobalt, lityum, manganez, grafit, nikel, bakır ve nadir toprak elementleri gibi enerji geçişinde stratejik öneme sahip çok sayıda kritik mineral Afrika'da yüksek miktarlarda bulunmaktadır. (African Energy Chamber, 2025) Afrika, dünya rezervlerinin manganezde %46, boksitte %24,7, vanadyumda %16, lityumda %6 ve nikelde %5'ine sahiptir. (africa-energy-portal.org, 2025) Bu ise buzdüğünün sadece görünen kısmıdır. Elektrikli araçlar ve yenilenebilir enerji depolama sistemlerinde kullanılan lityum, kobalt ve nadir toprak elementlerinin rezervleri bakımından Kongo Demokratik Cumhuriyeti ön plana çıkarken manganezde Güney Afrika ve Gabon önemli rezervlere sahiptir. Ayrıca bakırda Zambiya, grafitte Madagaskar, Mozambik ve Tanzanya, kromda Güney Afrika, platin grubu metallerinde Güney Afrika ve Zimbabve önemli rezervlere sahip Afrika ülkeleri olarak ön plana çıkmaktadır. (James vd., 2024, s. 3)

Buna karşılık 21. yüzyılda küresel ve bölgesel güçler arasındaki rekabet ve çatışmaların temelinde yer alan kritik minerallere erişim hususunda Afrika'nın bu potansiyeli henüz değerlendirilememektedir. Ayrıca bu kaynaklar değerlendirilse dahi Afrika'nın bu kaynaklarının çoğu işlenmeden en başta Çin olmak üzere diğer ülkelere ihraç edilmektedir (IEA, 2025). Bu nedenle bu kaynakların varlığı Afrikalılar için ciddi bir katma değer oluşturmamaktadır (Chen, 2025)².

Özellikle Çin, Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi küresel güçler ile Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gibi bölgesel güçlerin Afrika'nın kritik mineral kaynakları için yürüttüğü bir yarış söz konusudur. Örneğin, AB, kritik mineralleri

2 Örneğin, ham boksit ton başına 65 dolar getirmektedir. Ancak alüminyuma işlendiğinde 2023 sonu fiyatlarıyla ton başına 2.335 dolar gibi yüksek bir rakama gelmektedir. Bölge, yalnızca ham maddeleri ihraç etmekle kalmayıp aynı zamanda işleyerek daha da büyük kazançlar elde edebilir.

tedarik etmek için Namibya ile halihazırda bir anlaşmaya sahiptir. Dahası, AB yakın zamanda Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nden kritik mineraller tedarik etmek için müzakereleri sürdürmekte ve Ruanda, Gambiya ve Zambiya gibi diğer Afrika ülkeleriyle de benzeri müzakereleri başlatmayı planlamaktadır.

Aslında halihazırda Afrika'daki kritik minerallerin çıkarılması, genelde sürdürülebilir madencilik ve insan hakları için uluslararası standartları gözetmeyen Çinli madencilik şirketleri tarafından domine edilmektedir. Zimbabve, Namibya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde lityum ve kobalt madenciliğinde yasadışı faaliyetler, çevresel bozulma, insan hakları ihlalleri, yolsuzluk, yerel halkın tahliyesi, geçim kaynaklarının kaybı ve çatışmalar gibi sorunlar yaşandığına dair raporlar bulunmaktadır. (James vd., 2024, s. 2)

Buradan hareketle Afrika'nın kritik mineral görünümüne ilişkin genel bir değerlendirme yapıldığında enerjide olduğu gibi yalnızca ekonomik boyutları ile değil, aynı zamanda jeopolitik boyutları ile küresel ve bölgesel güçlerin de dahil olduğu stratejik bir meseledir. Zira Afrika'nın enerji sektörü ve kritik mineral görünümü çok sayıda yapısal sorunla ve engelle karşı karşıya olmasına rağmen ciddi bir potansiyel ile küresel ve bölgesel güçlerin ilgisini çekmektedir.

Enerji arzının bölgesel ve teknolojik çeşitlendirmesinde yaşanan dengesizlikler, elektrik üretiminin fosil yakıt ağırlıklı kalması, modern enerji erişiminin düşük olması ve geleneksel biyokütle kullanımının halen yüksek düzeyde seyretmesi, ulusal güç arzı sorunları ve elektrik kısıntıları nedeni ile iş dünyasının yatırımdan uzak durması, temiz enerji yatırımlarında finansman açığı, petrol rafinasyonu kapasitesinin sınırlı olması ve net petrol ürünleri ithalatına bağımlılık gibi sorunlar, Afrika'nın enerji görünümünde ciddi sorunlar oluşturmaktadır. Bunların çözümü için finansman desteğinin artırılması, temiz enerji yatırımlarının hızlandırılması ve bölgesel enerji işbirliklerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, Afrika enerji sisteminin dönüşümü yalnızca teknik bir süreç değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal, çevresel ve yönetim boyutları olan karmaşık bir dönüşümdür. Başarı, bu alanlarda eş zamanlı ilerlemeyi sağlayacak bütüncül ve uzun vadeli politikalar ve “kazan-kazan” anlayışına dayanan işbirlikleri ile mümkün olacaktır. Bu kapsamda ise bölgede yumuşak güç unsuru Afrika açılımı ile hızlandıran Türkiye'nin enerji işbirliklerinde somut kazanımlar elde etmesi önemli bir dönüm noktasına işaret etmektedir.

21.YÜZYILDA TÜRKİYE’NİN AFRIKA ENERJİ DİPLOMASİSİ

Türkiye'nin Afrika kıtasıyla ilişkileri, 9. yüzyıldan itibaren Tolunoğulları, Eyyubiler, Memlükler ve Osmanlı İmparatorluğu gibi Türk kökenli devlet yapıları aracılığıyla şekillense de özellikle Osmanlı döneminde Kuzey ve Doğu

Afrika'daki uzun süreli hakimiyet, bölgeyle kalıcı siyasi, kültürel ve beşeri bağların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Cumhuriyet'in ilanını takiben Türkiye, sınırlı dış politika kapasitesine rağmen 1920'li yıllardan itibaren Mısır ve Etiyopya'da açtığı büyükelçiliklerle Afrika ile diplomatik temaslarını sürdürse de Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını kazandıkları dekolonizasyon sürecine kadar ilişkiler çok sınırlı düzeyde kalmıştır. Soğuk Savaş döneminde ise Türkiye, bağımsızlıklarını kazanan Afrika devletlerini tanıyarak diplomatik temsilcilikler açmış ancak yine de 1998 yılında Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan “Afrika'ya Açılım Eylem Planı”na kadar Türk dış politikasında Afrika'ya yönelik bütüncül bir strateji ile yaklaşmamıştır.

“Afrika'ya Açılım Eylem Planı” ise Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Bu çerçevede Türkiye 2005 yılını “Afrika Yılı” ilan ederken 2008'de Afrika Birliği tarafından “stratejik ortak” olarak kabul edilmiş ve Birlik nezdinde gözlemci statüsü kazanmıştır. 2013 yılında “Afrika Ortaklık Politikası”nın benimsenmesiyle ilişkiler daha bütüncül ve sürdürülebilir bir anlayışa kavuşmuş ve bu dönemde Türkiye, çok boyutlu bir dış politika anlayışını yumuşak güç unsurlarını ön plana alarak şekillendirmiştir. Türkiye bu dönemden sonra Afrika ile ilişkilerinde değer odaklı diplomasi, ticaret, insani yardım, kalkınma işbirliği, eğitim, kültür, güvenlik ve savunma alanlarını eş zamanlı biçimde kullanarak kıtada artan bir görünürlük ve etkinlik kazanmıştır.

Bu süreçte Türkiye'nin özellikle kıtada kendi tarihsel birikimini, toplumsal değerlerini ve kalkınma tecrübelerini Afrika ülkeleriyle “Afrika'nın sorunlarına Afrikalı çözümler” ilkesi temelinde değer odaklı bir diplomasi anlayışı ile şekillendirdiği görülmektedir. Zira Türkiye, bölgeyle tarihi bağları olan, bölge halklarının ve devletlerinin ihtiyaçlarına yanıt veren ve eşit ortaklık ilkesine dayanan dış politika anlayışıyla çeşitli işbirlikleri ve arabulucuk faaliyetleri ile bölgedeki barış, güvenlik, istikrar ve kalkınmaya katkıda bulunmuştur. (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2025) Ayrıca diplomatik açıdan özellikle 2008 İstanbul, 2014 Malabo ve 2021 İstanbul'da gerçekleştirilen Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvelerinin yanı sıra Türkiye'nin 2002'de Afrika'da yalnızca 12 olan büyükelçilik sayısı 2022 itibarıyla 44'e çıkarılırken Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 31 Afrika ülkesine ziyaretleri ile Türkiye kıtada en aktif lider diplomasisine sahip ülke konumuna ulaşmıştır. Ekonomik ve ticari ilişkiler açısından bakıldığında da Türkiye ile Afrika ticaret hacmi 2003'te 5,4 milyar dolar iken 2022'de 40,7 milyar dolara ulaşmış ve Türk müteahhitlik firmalarının kıtadaki toplam proje hacmi 80 milyar doları aşmıştır. (“Afrika Açılımı ve Ortaklık Politikamız”, 2025)

Kalkınma ve insani yardım ile eğitim ve kültür faaliyetleri açısından ise kıtada TİKA'nın 22 ofis, Maarif Vakfı'nın 175 kurum, Yunus Emre Enstitüsü'nün 10 merkez ile faaliyetleri ve 41 ülkede 62 noktaya ulaşan THY'nin seferleri Türkiye'nin kıtadaki yumuşak güç varlığını somutlaştırmaktadır. Kıta ülkelerinin çoğuyla imzalanan savunma

sanayii anlaşmaları sayesinde ise Türkiye, insansız hava araçları, zırhlı araçlar ve askeri teçhizat üretiminde cazip bir tedarikçi haline gelmiştir. Birçok ülkeye yapılan ihracatın yanı sıra askeri alandaki en çarpıcı örnekleri, 2017’de faaliyete geçen Somali’deki TÜRK SOM Askeri Eğitim Merkezi, G5 Sahel ve IGAD gibi bölgesel girişimlerle işbirliğinin derinleştirilmesi ve BM barış misyonlarına yapılan katkılar oluşturmuştur. (“Afrika Açılımı ve Ortaklık Politikamız”, 2025)

Türkiye’nin bu bütüncül ve çok boyutlu yaklaşımı, 21. yüzyılda Afrika ile derinleşen ilişkilerinde yumuşak güç araçlarını kıtada etkili, tutarlı ve kapsamlı bir biçimde uyguladığını ortaya koymaktadır. Türkiye’nin “Afrika’ya Açılım Eylem Planı” sonrası kıtadaki etkinliği, Joseph Nye’nin yumuşak gücün temel bileşenleri olarak tanımladığı değerler, kültür, politikalar ve kurumların bir bütüncül anlayışla Türkiye-Afrika ilişkilerinde hayata geçirildiğini ve bu süreçte kamu diplomasisi ile iki taraflı ve çok taraflı diplomasi kanallarının etkin bir biçimde kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca yumuşak gücün, Nye’in da vurguladığı üzere, sert güçten tamamen bağımsız olmayan; aksine askeri kapasite, güvenlik işbirliği ve insani müdahale unsurlarından beslenen bir güç formu olduğu anlayışıyla Türkiye, askeri yardım, eğitim programları ve savunma işbirlikleri aracılığıyla bu unsurları yumuşak gücünün tamamlayıcı bir bileşeni haline getirmeyi de başarmıştır. Böylece Türkiye, Afrika’da hem kalkınma ve istikrarın destekleyicisi hem de güvenliğin tesisinde yapıcı bir aktör olarak öne çıkarken kıtada önemli bir çekim gücü oluşturmuş ve birçok alanda olduğu gibi enerji alanında da bu yaklaşımının somut sonuçlarını görmeye başlamıştır.

Enerjinin ulusal güvenlik, dış ilişkiler ve uluslararası sistemdeki konumlanma açısından stratejik bir unsur olarak değerlendirildiği 21. yüzyılda Türkiye, 2016 yılında ilan ettiği “Milli Enerji ve Maden Politikası” ile yapısal bir dönüşüm başlatmıştır. Milli sondaj ve sismik arama gemilerinin filooya dahil edilmesi, yerli hidrokarbon arama-üretim faaliyetlerinin hız kazanması ve Karadeniz’deki doğal gaz keşfi gibi gelişmeler, Türkiye’nin enerji arz güvenliğini önceleyen ulusal stratejisinin somut göstergeleri olmuştur. Karadeniz gazı, Mavi Vatan, yurt dışı yatırımlar ve yeşil dönüşüm politikaları; Ankara’nın enerji vizyonunun temel taşlarını oluştururken (“Yeni enerji imparatorluğu Ankara’da yükseliyor”, 2025) söz konusu dönüşüm sadece içe dönük bir stratejiyle sınırlı kalmamış, Türkiye’nin enerji alanında kazandığı kurumsal ve teknik birikim, bölgesel düzlemde de yeni işbirliği olanaklarının önünü açmıştır. Nitekim Türkiye, sahip olduğu sismik araştırma ve derin deniz sondaj filosu aracılığıyla birçok ülkede hidrokarbon arama faaliyetleri yürütmeye başlamış ve bu kapasite, Türkiye’yi enerji diplomasisi bağlamında sadece tüketici değil, aynı zamanda teknik aktör, yatırımcı ve ortak konumuna taşımaya başlamıştır. Türkiye’nin enerji alanındaki bu dışa açılma stratejisi ise yakın coğrafyasının yanı sıra özellikle Afrika kıtasında somutlaşmıştır.

21.yüzyılda Afrika ile yumuşak güç eksenli artan ilişkilerin de etkisi ile bu süreçte özellikle enerji, madencilik ve hidrokarbon alanlarında 18 ülke ile 21 mutabakat zaptı ve işbirliği antlaşması imzalanmış (Resmi Gazete, 2025) ve son dönemde bu işbirliklerine yenileri eklenecek bu alandaki işbirlikleri hız kazanmıştır. Bu ülkeler arasında Batı Afrika’da Nijerya, Nijer, Gine, Gambiya; Orta Afrika’da Kamerun, Çad; Doğu Afrika’da Cibuti, Somali, Kenya, Etiyopya, Sudan, Uganda; Kuzey Afrika’da Tunus, Moritanya, Sao Tome ve Principe, Ekvator Ginesi, Cezayir ve Mısır bulunmakta olup yapılan antlaşmaların neredeyse tamamında karşılıklı yarar, eşitlik ve saygı temelli bir işbirliğine özel vurgu yapılmıştır. Bu durum Türkiye’nin kıta genelinde bütüncül ve yumuşak güç ile harmanlanan bir enerji diplomasisi faaliyeti yürütmeye çalıştığını göstermesi açısından dikkate değerdir. Ayrıca bu antlaşmalardaki özellikle kapsam bölümleri incelendiğinde de Türkiye’nin sadece kaynak teminine değil, aynı zamanda teknik bilgi paylaşımı, eğitim desteği, kurumsal kapasite inşası, mevzuat uyumu ve uzman değişimi gibi alanlarda da çok katmanlı ilişkiler kurarak kıta genelinde enerji diplomasisi ile ileriye dönük bir yumuşak güç etkisi oluşturmak istediğini de göstermektedir.

Türkiye’nin kıta genelinde yürüttüğü enerji diplomasisinin yumuşak güç ile ilişkisi ekonomik çıkarın yanı sıra sadece bir çıktı oluşturması ile de sınırlı değildir. Aynı zamanda bu antlaşmaların ortaya çıkmasında kıtadaki yumuşak güç kazanımlarının da etkisi bulunmaktadır. Burada bahsedilen etki, doğası gereği dolaylı olup genel olarak antlaşmaların bazılarının yapılış biçimi, zamanlaması, devlet liderlerinin ve enerji alanındaki politika yapımcıların yaklaşımları ve söylemlerinde izlerinin bulunabileceği bir durum arz etmektedir. Örneğin, Türkiye’nin Afrika’da uyguladığı yumuşak gücün enerji diplomasisine etkisi, en belirgin biçimde Libya ve Somali işbirliklerinde görülmektedir. İlk olarak Libya ile işbirliği örneğine bakıldığında Türkiye’nin iç savaş sürecinde Ulusal Mutabakat Hükümeti’ne sağladığı diplomatik ve güvenlik desteğinin iki ülke arasında enerji temelli işbirliğine gidilmesine önemli katkıları olduğu yadsınamaz bir gerçeği göstermektedir. Türkiye’nin sağladığı bu desteğin ardından 2019’daki Deniz Yetki Alanları Anlaşması ve 2022’deki hidrokarbon mutabakatı bu sürecin somut göstergeleridir. Zira enerji alanındaki bu işbirliğine uzanan süreçte Türkiye’nin Libya’da sert güç unsuru olan askeri gücün Joseph Nye’nin de belirttiği örnekleri ile bir yumuşak güç unsuru olarak kullanıldığı ve antlaşmaların ortaya çıkmasında önemli bir etkisinin olduğunu göstermektedir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından ifade edildiği üzere işbirliği teklifinin 2020 yılında Libya örneği üzerine Somali tarafından önerildiği (Göksedef, 2020) Somali’deki enerji işbirliği ise ve Türkiye’nin Libya ile bir etki ve çekim gücü oluşturduğunu göstermekte ve Türkiye’nin yumuşak gücünün enerji diplomasisi alanındaki kazanımlarındaki en dikkate değer örneği oluşturmaktadır. Her ne kadar Libya’ya benzer bir modelin Somali’de de uygulandığı kimi kaynaklarda ifade edilse de (Vial & Bouvier, 2025) bu

ülke ile 2023'te enerji ve maden alanında yapılan mutabakat zaptı, 2024'te yapılan deniz hidrokarbon arama antlaşması ve 2025'te yapılan karada hidrokarbon arama antlaşmalarına giden süreç sadece Libya'da gerçekleştirilen faaliyetin bir sonucu değil, aslında Türkiye'nin bu ülkede uyguladığı yumuşak güç stratejisinin de uzun vadeli etkilerini yansıtan özgün bir örneği oluşturmaktadır.

2011'de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakan olarak yaptığı tarihi ziyaret ile Türkiye'nin Afrika açılımında sembol ülke haline gelen Somali'de Türkiye, insani yardım, kalkınma, eğitim ve güvenlik alanlarında yürütülen kamu diplomasisi başta olmak üzere yumuşak güç unsurlarının etkin kullanılması ile güçlü bir toplumsal güven ve sempati geliştirmiştir. Bu durum, Somalili yetkililer tarafından da iki ülke arasında enerji işbirliklerinin ardından birçok kez dile getirilmiştir. Örneğin, Somali Yatırım Teşvik Ofisi Direktörü Mohamed Dubo, Erdoğan'ın 2011'deki ziyaretini "insani yardım", 2016'daki ziyaretini ise "kalkınma" olarak tanımlarken (Satti & Kavak, 2025); Somali Enformasyon Bakanı Osman Dubbe, "Somali uzun zamandır bir ağabey gibi görebileceği ortağa sahip değildi, Türkiye bu boşluğu doldurdu" sözleriyle (Orakçı, 2025) Türkiye'nin yumuşak güç etkisini açıkça vurgulamıştır. Dolayısıyla enerji alanındaki bu işbirliklerini yalnızca ekonomik çıkar temelli değil; Türkiye'nin uzun soluklu yumuşak güç stratejisinin enerji diplomasisine dönüşen somut bir çıktısı olarak değerlendirmek gerekir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar'ın da 2024 yılındaki anlaşma sonrası "Bu anlaşma ile Somali'nin sahip olduğu kaynakları Somali halkına kazandırmak üzere ortak faaliyetler gerçekleştireceğiz" ifadesi ("Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki Varlığını Enerji Alanındaki Bu İş Birlikleriyle Güçlendireceğiz", 2025), Türkiye'nin kıtadaki yaklaşımının ilgili ülke ile karşılıklı fayda ve arzu edilen sonuç kadar hedefin cezbedilmesine de dayanan ve dolayısıyla yumuşak güç ile ilişkili enerji diplomasisinin bilinçli bir dış politika tercihi olduğunu göstermektedir.

Türkiye'nin Afrika'daki enerji diplomasisinin yumuşak güç ile ilişkisi sadece Somali ve Libya örneği ile de sınırlı değildir. Libya ve Somali örneklerinde olduğu gibi Fransız ve Kanadalı şirketlerin sözleşmelerini iptal ettiği Nijer'de de Türkiye'nin darbeye "ülkenin iç meselesi" olarak yaklaşması, ardından savunma işbirliğine yönelik adımları görüşmesi ve madencilik alanında anlaşma imzalaması, bazı çevrelerde benzer bir modelin uygulanacağına yönelik iddiaları ortaya çıkarmıştır. (Yaşar, 2025) Ancak Türkiye'nin Afrika'daki her ülke ile geliştirdiği enerji ilişkilerinde yumuşak gücün etkisi benzer biçimde tezahür etmemekte her örnek farklı bir diplomatik dinamiği yansıtmaktadır. Zira ikili ve çok taraflı diplomasi faaliyetlerinin veya lider görüşmelerinin de Türkiye tarafından Afrika ile enerji işbirlikleri için bir fırsat olarak değerlendirilmesi örneğin farklı bir diplomatik dinamiğe sahiptir. Mısır ile bir dönem durma noktasına gelen ilişkilerin liderlerin 2022 Dünya Kupası açılış töreni için gittikleri Katar'da el sıkışıp görüşmelerinin ardından 2024

yılında Mısır liderinin 12 yıl sonra Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında (Erkan, 2024) birçok farklı alandaki antlaşmalara ek olarak enerji alanında da mutabakat zaptına giden yolu açması bunun en somut örneğini teşkil etmektedir. (Erkan, 2024) Mısır Gaz ve Enerji Derneği Genel Sekreteri Mohamed Fouad'ın antlaşmanın ardından "Mısır'ın, Türkiye'nin enerji merkezi olma hedefini destekleyerek bölgesel enerji arz güvenliğini ve çeşitliliğini artırmaya yönelik stratejik işbirliğine hazır olduğunu" belirtmesi (Kazancı, 2025) ise Joseph Nye'nin tanımladığı biçimiyle "başkalarının sizin istediğiniz sonuçları istemesini sağlama" anlayışı kapsamında bir yumuşak güç etkisinin tezahürü olduğu değerlendirilebilir.

Türkiye'nin çok taraflı diplomasi açısından düzenlediği zirveler de yalnızca ekonomik çıkar veya bilgi platformları olarak değil aynı zamanda bir yumuşak güç aracı olarak da öne çıkmaktadır. Bu zirveler veya çeşitli platformlar, Türkiye'nin Afrika enerji diplomasisinin kurumsallaşmasına ve ortak kalkınma anlayışı temelinde geliştirilen işbirliklerine zemin hazırlamaktadır. 5. Türkiye-Afrika İş ve Ekonomi Forumu'nda Gambiya ile imzalanan işbirliği anlaşması, bu sürecin somut bir örneğini oluşturmaktadır. Bu platformlar aracılığıyla çeşitli mesajların iletilmesi de Türkiye'nin kıtadaki enerji diplomasisine yumuşak gücün bir katkısı olarak değerlendirilebilir. 5. Türkiye-Afrika İş ve Ekonomi Forumu'nda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar'ın, Afrika ülkeleriyle yapılan anlaşmaların "karşılıklı güven ve iş birliği" temelinde şekillendiğini vurgulaması ve Türkiye'nin enerji dönüşümünün "Afrika için anlamlı bir örnek" olabileceğini ifade etmesi gibi çeşitli örnekler katılımcı ülkeler açısından bir etki oluşturmaktadır. ("Entegre Bir Enerji Ağı Kurabiliriz", 2025)

Sonuç olarak, Türkiye'nin 21. yüzyılda Afrika ile ilişkilerinde yumuşak gücü de merkeze alan çok boyutlu ve bütüncül bir dış politika yaklaşımı, kıtadaki enerji diplomasisi faaliyetlerinin gelişimine önemli katkılar sunmuştur. Bu katkının en görünür örnekleri arasında ise bir sert güç unsuru olarak genel kabul gören ancak Joseph Nye'nin de belirttiği üzere insani yardım, askeri iş birliği ve eğitim programları ile yumuşak güç olarak da etki oluşturan askeri gücün Türkiye'nin Afrika enerji diplomasisine önemli katkılar sunması gösterilebilir. Ayrıca kamu diplomasisi, ikili ve çok taraflı diplomasi araçlarının da etkin kullanımının kıta ile enerji ilişkilerinde önemli bir yumuşak güç zemini oluşturduğu ve antlaşmaların yapılmasında önemli katkılar sunduğu söylenebilir. Ayrıca Türkiye'nin Afrika'ya yönelik enerji diplomasisi ekonomik çıkarların ötesine geçmekte ve antlaşma metinlerinde de açıkça görüldüğü üzere, kıta genelinde karşılıklı güven, eşitlik ve kalkınma temelli bir anlayışla yumuşak güç kapasitesini pekiştirme amacını taşımaktadır. Bu yönüyle Türkiye'nin Afrika'daki çekim gücüne enerji işbirlikleri ile de katkı sunulmaktadır.

TÜRKİYE-AFRIKA ENERJİ İLİŞKİLERİ: SORUNLAR VE FIRSATLAR

Türkiye'nin Afrika enerji diplomasisi hem zorluklar hem de fırsatlar barındıran çok boyutlu bir strateji olarak dikkat çekmektedir. Türkiye'nin bilhassa 21.yüzyılda Afrika ülkeleriyle giderek daha fazla yoğunlaşan enerji diplomasisi kapsamındaki temaslarından somut kazanımlar elde edilmesini son derece önemli zorlukların aşılmasının sonucunda ulaşılan başarılar olarak nitelendirmek mümkündür. (Erkan, 2024) En önemli zorlukların başında ise enerji ve maden kaynakları bakımından zengin olan ancak bu potansiyelini değerlendirememesi ile karakterize olan Afrika'nın enerji görünümündeki zorluklar olarak öne çıkmaktadır. Enerjiye erişim yoksunluğu, enerji çeşitliliğinin sağlanamaması, potansiyeli yüksek yenilenebilir enerji ile petrol ve doğalgaz kaynaklarından faydalanılamaması, sınırlı yatırım ortamı, fayda-maliyet dengesizliği, altyapı yetersizliği ve nitelikli işgücü eksikliği başta olmak üzere kıtadaki enerji zorlukları yatırım ve işbirliği ortamını da ciddi bir zorluk ile karşı karşıya bırakmaktadır. Ancak Türkiye'nin özellikle yumuşak güç bağlamında buradaki enerji zorluklarını göz önünde bulundurarak antlaşmalarda yumuşak güç unsurunu da öne çıkarması ve Somali örneğinde olduğu üzere "Afrika'nın kaynaklarını Afrika halkına sunmak" gibi hedefleri önceliklendirmesi bu zorluklara karşılık Afrika ülkelerinin Türkiye ile daha fazla işbirliğine yönelmesine de bir etki oluşturabilir.

Küresel ve bölgesel enerji rekabeti kaynaklı olarak da Afrika bölgesinde Çin, Rusya, ABD, İngiltere, AB ülkeleri, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri başta olmak üzere birçok küresel ve bölgesel gücün etkinliği işbirlikleri için bir başka zorluğu oluşturmaktadır. Her ne kadar bu ülkeler Afrika'daki etkinlikleri bakımından güçlü bir konumda olsalar da Türkiye'nin sömürgeci geçmişinin olmaması ve eşit ortaklık temelinde ilişkiler geliştirmesinin önemli bir rekabet avantajı sunduğunu söylemek mümkündür. ("Türkiye'nin Afrika ile artan enerji işbirliğinde hangi ülkeler öne çıkıyor?", 2024) Afrika Petrol Üreten Ülkeler Örgütü Genel Sekreteri Omar Faruk İbrahim'in de Batılı ülkelerle karşılaştırmalı olarak bu duruma dikkat çekmesi ve Türkiye'yi bir alternatif olarak görmesi de bu yaklaşımı desteklemektedir. (Yüksel & Morrow, 2025) Ayrıca Nijer örneği de Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ilişkilerinde benimsediği yumuşak güç stratejisinin önemini göstermektedir. Zira ülke içi sorunlara müdahaleci ve sert yaklaşımlar sergileyen Batılı ülkeler enerji işbirliklerinden çekilmek zorunda kalırken Türkiye işbirliğine açık bir tutum sergileyerek kıtada güven sunmaya devam etmiştir. Batılı ülkelerin bununla sınırlı olmamak üzere son dönemde Nijerya'da da yaşanan iç sorunlara yaklaşımı bu hususta ders alınmadığını göstermektedir.

Batılı ülkelerin bu kibirli politikalarının Joseph Nye'nin de belirttiği üzere (2004, s. 110) yumuşak gücü tüketeceği bir dezavantaja da dönüşmeye başladığını söylemek mümkündür. Bu örneklerin yanı sıra Fransa'nın özellikle son dönemde Afrika'daki birçok ülkeden askeri olarak çekilmek

zorunda kalması da benzer bir eğilimi göstermektedir. Türkiye ise kibirli politikaları bir kenara bırakarak eşit ortaklık ve kazan-kazan temelinde iş birliğini öne çıkarmasıyla bir rekabet gücüne sahiptir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ında 4. Türkiye-Afrika İş ve Ekonomi Forumu'nda "Afrikalı kardeşlerimizle yeniden kucaklaşırken, eşit ortaklık ve kazan-kazan temelinde iş birliğimizi ilerletmeye çalıştık. Kıtaya yönelik kibirli bakış açılarını bir kenara bıraktık. Afrikalı kardeşlerimizle göz hizasında ilişkiler kurmaya, empati geliştirmeye ve birbirimizi daha iyi anlamaya özen gösterdik." (President Erdoğan: "We will mark the future of Türkiye-Africa relations with the work we do and the decisions we take", 04.11.2025) ifadeleri ile belirtmesi de bu durumu kanıtlar niteliktedir. Ancak yine de batılı ülkelerin Afrika'da ciddi bir rekabet gücünün de olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Batılı ülkelere karşı en güçlü alternatifi oluşturan ve etkisi Afrika'da giderek artan Çin'in ise Afrika ülkelerini ciddi bir borç yükü altında bırakma politikası (Yılmaz, 2025), ucuz hammadde ithalatına odaklanması, Afrika'daki istihdamı sadece yerel halktan değil Çinli işçilerden oluşturmaması ("Chinese workers in Africa", 2025) ve insan hakları için uluslararası standartları gözetmemesi ve insani çalışma koşullarına dikkat etmemesi gibi dezavantajlı hususları da Türkiye için daha fazla işbirliğine alan açabilecek rekabet unsurlarını oluşturmaktadır. Nihayetinde her ne kadar Türkiye'nin küresel güçler karşısında halihazırda Afrika'da enerji alanında geride olduğu bir durum söz konusu olsa da kıtada daha etkin bir konuma yükselmek için yumuşak güç ve enerji diplomasisi ilişkisi daha etkin kullanıldığında ve uygun zaman ve zeminin olduğu ülkelerde işbirliği fırsatlarının kaçırılmaması önemli bir potansiyeli bünyesinde barındırdığını göstermektedir.

Bir diğer zorluk ise Afrika'daki siyasi istikrarsızlık ve güvenlik riskleri olarak ortaya çıkmaktadır. Afrika kıtası 21.yüzyılda da hassas güvenlik riskleri ile sık sık karşı karşıya kalmaktadır. Afrika ülkelerinin çoğunluğu terör örgütleri ve darbeler ile karakterize olmuş bir durumdadır. Bu nedenle buradaki enerji işbirliklerinin en önemli zorluklarından biri de bu antlaşmaları rafa kaldıracak siyasal değişimlerin veya faaliyetlere yönelik somut saldırıların gerçekleştirilmesi ile karşı karşıya kalınması olabileceği belirtilebilir. Bu bağlamda örneğin Somali ile başlatılan işbirliği ve arama faaliyetlerinde Türkiye'yi olumsuz etkileme potansiyeli olan ve Somali'de on yıllardır kanlı katliamlar gerçekleştirerek İslam'ı olumsuz etkileyen Eş-Şebab'ın hedefi olma riski verilebilir. (Devocioğlu, 2020) Ancak Türkiye'nin özellikle Afrika'daki söz konusu çatışma ve ihtilaflar karşısında "Afrika'nın sorunlarına Afrikalı çözümler" doğrultusunda karşılıklı diyaloga dayanan çözümleri desteklemesi ve bölge ülkeleri nezdinde yüksek güveni haiz barış ve istikrar getirici bir aktör olarak da öne çıkmaktadır. (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2025, ss. 33-34).

Tüm bunlardan hareketle Afrika kıtasının enerji, hidrokarbon, yenilenebilir enerji ve maden kapasitesi ile özellikle son dönemde enerji alanındaki atılımları ile dikkat çeken

Türkiye için önemli fırsatları bünyesinde barındığı bir gerçektir. Afrika'nın hidrokarbon ve maden rezervleri, güneş, rüzgar ve jeotermal enerji potansiyeli, kıtayı küresel enerji dönüşümünün merkezlerinden biri haline getirmektedir. Türkiye ise son dönemde özellikle yenilenebilir enerji alanında kayda değer bir ilerleme kaydetmiştir. 2015–2024 yılları arasında yenilenebilir enerji kapasitesinde %21,89, güneş enerjisi kapasitesinde ise %795,32 oranında artış sağlayan Türkiye (IRENA, 2024), sahip olduğu teknik bilgi ve deneyimi kıta ile paylaşma imkanına sahiptir. Bu durum, Türkiye için Afrika ile enerji alanında işbirliği geliştirmek üzere önemli bir fırsat sunmaktadır. Ayrıca petrol ve doğal gaz alanındaki bölgenin önemli potansiyeline yönelik olarak da arama ve keşif çalışmaları için envanterini son yıllarda önemli bir kapasiteye ulaştıran Türkiye'nin bu alanlarda Libya ve Somali'de olduğu gibi Afrika'nın diğer ülkelerinde de önemli fırsatları değerlendirme kaçınılmaz bir fırsatı sunmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye'nin Afrika enerji diplomasisi hem kıtadaki enerji potansiyelini değerlendirme hem de bölgesel güvenlik ve siyasi istikrarsızlık gibi zorluklarla başa çıkma kapasitesini içeren çok boyutlu bir strateji olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin enerji diplomasisinde de yumuşak güç temelli yaklaşımı, eşit ortaklık ve kazan-kazan ilkelerini ön plana çıkararak Afrika ülkeleri nezdinde güven ve işbirliği ortamı oluşturmaya katkı sunmaktadır. Bu stratejinin güçlendirilmesi ve doğru zamanlama ve uygun zeminde kullanımı, Türkiye'nin Afrika'da enerji alanında daha etkin bir aktör haline gelmesi ve kıta ile sürdürülebilir işbirlikleri geliştirmesi için önemli bir potansiyel sunmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, 21. yüzyılda Türkiye'nin Afrika'da yürüttüğü enerji diplomasisinin yumuşak güç unsurlarıyla ilişkisini incelemeyi ve bölgedeki enerji diplomasisi faaliyetleri açısından karşılaşılan fırsat ve zorlukları ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmanın odak noktası ise Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle imzaladığı enerji, hidrokarbon ve maden anlaşmalarının, ülkenin bölgedeki yumuşak güç stratejisiyle nasıl ilişkilendiği olmuştur. Bu çerçevede, çalışmada üç temel araştırma sorusuna odaklanılmıştır: “Afrika'nın enerji ve kritik mineral görünümünde zorluklar ve fırsatlar nelerdir?”, “Türkiye'nin 21.yüzyılda Afrika'da yaptığı enerji, maden ve hidrokarbon anlaşmalarının yumuşak güç ile ilişkisi bağlamında hangi ülkeler ön planda yer almaktadır?” ve “Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile enerji ve maden alanındaki olası işbirlikleri için fırsatları ve zorlukları nelerdir?”.

Elde edilen bulgular, özellikle Türkiye'nin Afrika bölgesindeki enerji işbirliklerinin ortaya çıkmasında, farklı araçlarla uygulanan yumuşak gücün belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. İşbirliği yapılan ülkelerde farklı düzeylerde tezahür eden ve somut temelleri 21. yüzyılda belirginleşen sert gücün yumuşak güç olarak kullanımı başta olmak üzere kamu diplomasisi, ikili ve çok taraflı

diplomasi gibi hükümet politikaları aracılığıyla yumuşak gücün, kıtadaki enerji diplomasisinde önemli bir etki yarattığı ortaya konulmuştur. Ayrıca Türkiye'nin Afrika'daki enerji diplomasisinin sadece enerji arz güvenliği veya ekonomik çıkarlarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda bölgede yapılan enerji işbirliklerinde teknik işbirliği, eğitim desteği, kurumsal kapasite inşası ve karşılıklı güvene dayanan çok boyutlu bir yumuşak güç stratejisini de içerdiğini göstermektedir.

Bunun yanı sıra Türkiye'nin Afrika'daki enerji diplomasisi girişimlerinin kıtanın enerjiye erişim, altyapı yetersizliği, finansman eksikliği ve siyasi istikrarsızlık gibi yapısal sorunlar ve küresel ve bölgesel rekabet ile de karşı karşıya kaldığını da ortaya koymuştur. Ancak bu zorluklara rağmen Türkiye'nin yumuşak güç yaklaşımını kıtada neredeyse her alanda göstermeye çalışması, Afrikalılar ile ortak hedef ve değer anlayışını benimserken sömürgeci ve kibirli politikalarından uzak durması, teknik kapasitesi, enerji dönüşümündeki deneyimi ve ülke içi sorunları gündemine almayarak benimsediği diplomatik esnekliği kıta genelinde işbirliği fırsatlarını arttırmasında önemli bir etki doğurmaktadır.

Bununla birlikte araştırma sürecinde çeşitli sınırlılıklarla da karşılaşmıştır. Bu çalışma, Türkiye'nin 21. yüzyılda Afrika ülkeleriyle yürüttüğü enerji diplomasisini, Resmi Gazete'de yayımlanan antlaşmalar ile literatürdeki birincil ve ikincil kaynaklar üzerinden incelemiştir. Bu nedenle, tüm antlaşmaların bazı özel hükümlerine ve müzakere süreçlerine dair ayrıntılı bilgilere ulaşılamamış; sahadaki uygulamalar ve fiili çıktılar ise çalışmanın kapsamı dışında kalmıştır. Çalışmada kapsam dışı bırakılan alanlar dahil olmak üzere Türkiye'nin bölgedeki enerji diplomasisinin diğer küresel ve bölgesel aktörlerle kıyaslanması ve Afrika'daki kamuoyu algısı ve yumuşak güç imajı üzerindeki etkisinin anket veya görüşme analizi yöntemleriyle değerlendirilmesi de literatüre önemli katkılar sunma potansiyeline sahiptir.

Sonuç olarak bu çalışma ile Türkiye'nin Afrika'daki enerji diplomasisinin yumuşak güç unsurlarıyla nasıl bütünleştiği ortaya konmuş ve kavramsal düzlemde enerji diplomasisi ile yumuşak güç stratejilerinin kesişim alanına bir nebze ışık tutulmuştur. Böylece çalışma, enerji diplomasisi ve yumuşak güç literatürüne Türkiye'nin Afrika'daki uygulamaları üzerinden bir katkı sağlamış ve kuramsal çerçeveyi pratik politika yaklaşımlarıyla ilişkilendirmiştir.

Etik: Bu makalenin yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir etik sorun bulunmamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazarlık Katkıları: Fikir: A.A., G.Ş.; Tasarım: A.A., G.Ş.; Denetleme: : G.Ş Kaynaklar: A.A., G.Ş.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi A.A.; Analiz ve/veya yorumlama: A.A., G.Ş.; Literatür Taraması: A.A.; Yazıyı Yazan A.A., G.Ş.; Eleştirel İnceleme: G.Ş.

Çıkar Çatışması: Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Ethics: There are no ethical issues with the publication of this manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept: A.A., G.Ş.; Design: A.A., G.Ş.; Supervision: G.Ş.; Resources: A.A., G.Ş.; Data Collection and/or Processing: A.A.; Analysis and/or Interpretation: A.A., G.Ş.; Literature Search: A.A.; Writing Manuscript: A.A., G.Ş.; Critical Review: G.Ş.

Conflict of Interest: The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

- AA. (2025) Afrika masası başkan yardımcısı Mohale: Güney Afrika'da dünyanın 5 büyük doğalgaz rezervine sahibiz. (2025) <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/afrika-masasi-baskan-yardimcisi-mohale-guney-afrikada-dunyainin-5-buyuk-dogalgaz-rezervine-sahibiz/662857>. [Turkish]
- Aalto, P. (2023). *Russian energy diplomacy*. G. Tiess, T. Majumder ve P. Cameron (Eds.). Encyclopedia of Mineral and Energy Policy. Berlin: Springer. [Crossref]
- AEP (2025). *Strengthening Africa's role: Battery and electric vehicle value chain*. <https://africa-energy-portal.org/reports/strengthening-africas-role-battery-and-electric-vehicle-value-chain>
- African Energy Chamber (2025). *The State of African Energy 2025 Outlook Report*. South Africa: African Energy Chamber Publications.
- Afrika açılımı ve ortaklık politikamız. (2025) <https://www.sam.gov.tr/bilgi-notlari/afrika-acilimi-ve-ortaklik-politikamiz-0>. [Turkish]
- Agoundedemba, M., Kim, C. K., & Kim, H.-G. (2023). Energy status in Africa: Challenges, progress and sustainable pathways. *Energies*, 16(23), 1–20. [Crossref]
- Akbulut, H. (2022). *Enerji diplomasisi*. <https://www.mfa.gov.tr/enerji-diplomasisi.tr.mfa>. [Turkish]
- Alodalı, M. F. B., & Usta, S. (2017). Enerji diplomasisi ve Türkiye. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(33), 163–168. [Turkish] [Crossref]
- BBC (2024). Türkiye'nin Afrika ile artan enerji işbirliğinde hangi ülkeler öne çıkıyor?. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cm20eerz2ggo>
- Bovan, A., Vučenović, T., & Perić, N. (2020). Negotiating energy diplomacy and its relationship with foreign policy and national security. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 10(2), 1–6. [Crossref]
- Canyurt, D. (2025). Soft power from the perspective of international relations theories. *Journal of Management and Economics Research*, 23(1), 196–212. [Crossref]
- Chen, W., Athene, L., & Valckx, N. (2024). *Harnessing Sub-Saharan Africa's critical mineral wealth*. <https://www.imf.org/en/News/Articles/2024/04/29/cf-harnessing-sub-saharan-africas-critical-mineral-wealth>.
- Chinese workers in Africa. (2025). <https://www.sais-cari.org/data-chinese-workers-in-africa>
- DEİK (2025). *President Erdoğan: "We will mark the future of Türkiye-Africa relations with the work we do and the decisions we take"*. <https://www.deik.org.tr/press-releases-president-erdogan-we-will-mark-the-future-of-turkiye-africa-relations-with-the-work-we-do-and-the-decisions-we-take>
- Entegre bir enerji ağı kurabiliriz. (2025). <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=31610> [Turkish]
- Erkan, A. Ç. (2024). *Türkiye'nin Afrika açılımı bağlamında Senegal ile imzalanan enerji anlaşması*. <https://strasam.org/ekonomi/uluslararası-iktisat/turkiyenin-afrika-acilimi-baglaminda-senegal-ile-imzalanan-enerji-anlasmasi-3545>. [Turkish]
- European Investment Bank. (2015). *Tackling the energy challenge in Africa*. Luxembourg: European Investment Bank Publications.
- Goldthau, A. C. (2010). *Energy diplomacy in trade and investment of oil and gas*. A. Goldthau & J. M. Witte (Eds.). Global energy governance: The new rules of the game. Washington, DC: Brookings Institution Press.
- Göksedef, E. (2020). *Somali'de petrol rezervi ne kadar? Erdoğan'ın 'Teklif geldi' açıklamasına Somali Petrol Bakanı ne diyor?* <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51210933>. [Turkish]
- Griffiths, S. (2019). Energy diplomacy in a time of energy transition. *Energy Strategy Reviews*, 26. [Crossref]
- Henne, P. S. (2021). What we talk about when we talk about soft power. *International Studies Perspectives*, 23(1), 94–111. [Crossref]
- IEA (2022). *Africa energy outlook 2022*. Paris: IEA Publications.
- IEA (2023). *Financing clean energy in Africa*. Paris: IEA Publications.
- IEA (2024). *Clean energy investment for development in Africa*. Paris: IEA Publications.
- IEA (2025). *Global critical minerals outlook 2025*. Paris: IEA Publications.
- IEA, IRENA, United Nations Statistics Division, World Bank & World Health Organization (WHO) (2024). *Tracking SDG 7: The energy progress report*. Washington, DC: World Bank Publications.
- IEA. (2025) *Africa*. <https://www.iea.org/regions/africa>.
- IRENA (2024). *The energy transition in Africa: Opportunities for international collaboration with a focus on the G7*. Abu Dabi: IRENA Publications.
- İstanbul Ticaret Gazetesi. *Türkiye'nin gözü Afrika'da: enerjide kazan-kazan formülü uygulanacak*. (2025). <https://>

- istanbulticaretgazetesi.com/turkiyenin-go-zu-afrika-kada-enerjide-kazan-kazan-formulu-uygulanacak. [Turkish]
- Kazancı, H. (2025). *Türkiye ile Mısır, hidrokarbon aramadan yeşil enerjiye kapsamlı işbirliği hedefliyor*. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiye-ile-misir-hidrokarbon-aramadan-yesil-enerjiye-kapsamli-isbirligi-hedefliyor/36066828>. [Turkish]
- Nakhle, C. (2018). *Russia's energy diplomacy in the Middle East*. N. Popescu & S. Secieru (Eds.), Russia's return to the Middle East: Building sandcastles. Paris: European Union Institute for Security Studies.
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. New York: PublicAffairs.
- Nye, J. S. (2006, 23 Şubat). *Think again: soft power*. <https://foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/>.
- Orakçı, S. (2025). *2005'ten 2025'e Türkiye'nin Afrika'da 20 yılı*. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/2005ten-2025e-turkiyenin-afrikada-20-yili/3519187>.
- Population (2025). <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=A9>.
- Satti, A. & Kavak, G. (2025). *Somali'den uluslararası camiaya yatırım çağrısı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somaliden-uluslararasi-camiaya-yatirim-cagrisi/3698428>.
- Shaban, H. (2024). Energy diplomacy between soft power and hard power. *Political Issues*, 79, 630-643.
- Stratejik Düşünce Enstitüsü (2025). *Yeni enerji imparatorluğu Ankara'da yükseliyor*. <https://www.sde.org.tr/ekostrateji/yeni-enerji-imparatorlugu-ankara-da-yukseliyor-haberi-58436>. [Turkish]
- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2024). *"Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki Varlığını Enerji Alanındaki Bu İş Birlikleriyle Güçlendireceğiz"*. [Turkish]
- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2025). *Afrika ile Enerji Açılımı*. <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21387>. [Turkish]
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2025). *Belirsizlikler çağında kararlı ve güçlü Türk dış politikası*. Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayını. [Turkish]
- Uslu, S. (2015). Turkey's energy diversification strategy in Sub-Saharan Africa. *Insight Turkey*, 17(2), 101-115.
- Vial, A.S. & Bouvier, E. (2025). *Türkiye, the new regional power in Africa (2/3). A Turkish economic presence*. <https://www.lesclesdumoyenorient.com/Turkiye-the-new-regional-power-in-Africa-2-3-A-Turkish-economic-presence.html>.
- World Energy Council. (2025). *World energy issues monitor 2025*. London: World Energy Council.
- Yaşar, N. T. (2025, 18 Haziran). *Turkey's strategic push for Africa's minerals and potential EU collaboration*. <https://afripoli.org/turkeys-strategic-push-for-africas-minerals-and-potential-eu-collaboration>.
- Yatağan, A. G. (2018). Sert güç unsurlarının yumuşak güç aracı olarak etkileri. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 28(2), 69-94. [Turkish]
- Yavuzaslan, K., & Çetin, M. (2016). *Soft power concept and soft power indexes*. M. H. Bilgin, H. Danis, E. Demir & U. Can (Eds.), Business challenges in the changing economic landscape. Springer. [Crossref]
- Yenişafak (2025). *Afrika Boynuzu'nda yeni adım: Somali-Türkiye enerji işbirliği*. <https://www.yenisafak.com/dusunce-gunlugu/afrika-boynuzunda-yeni-adim-somali-turkiye-enerji-isbirligi-3527792>. [Turkish]
- Yılmaz, E. (2025). *Çin'e en çok borcu olan 20 ülkenin 11'i Afrika kıtasından*. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/cine-en-cok-borcu-olan-20-ulkenin-11-i-afrika-kitasindan/3593822#:~:text=AA%20muhabirinin%20D%C3%BCnya%20Bankas%C4%B1ndan%20derledi%C4%9Fi,dolar%20ile%20M%C4%B1s%C4%B1r%20takip%20ediyor>. [Turkish]
- Yüksel, F. & Morrow, S. (2025). *Afrika petrol üreten ülkeler örgütü Türkiye ile her türlü enerji işbirliğine açık*. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/afrika-petrol-ureten-ulkeler-orgutu-turkiye-ile-her-turlu-enerji-isbirligine-acik/3609212>. [Turkish]
- Zarshenas, P. (2023). A review study on energy diplomacy & energy economics as 2 wings of development!. *Recent Advances in Petrochemical Science*, 8(2), 1-35.